

PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

BAKIKART

(novella)

Avtobusun təkərləri ağırlıqdan əzilə-əzilə fırlanır, işini candərdi yerinə yetirirdi.

Çox çəkmədi ki, avtobus dayanacağı çatdı və qapılar açılar-açılmaz adamlar bir-birinə macal vermədən içəri keçməyə başladılar. Əvvəlcə gənc bir qız çantasından kartını çıxarıb ekrana toxundurdu. Bundan sonra iki-üç nəfər də kartı ekrana toxundurub arxaya keçdi. Sürücü qızına pay boxçası yığan analar tək sənişinlərin çoxluğundan doymur, minənləri gördükcə üzü gülürdü. Amma sevinci uzun çəkmədi. Sənişinlərin çoxu gediş haqqını ödəmədən keçdiyindən qanı qaraldı. Ayağa durub ödəniş etmədən arxaya keçənlərə tərəf boylanıb hövsələsiz halda:

-Ay bacım, ay qardaşım, gediş haqqlarınızı ödəyin, sonra əyləşin. - dedi.

Sürücünün etirazını səbirsizliklə gözləyirmiş kimi qadınlardan biri:

-Düşəndə verəcəyik də... - deyər qışqırdı.

-Dedim ki, kartınızı vurun, keçin. - deyər sürücü bir az da sərtləşdi.

Qadın bu dəfə sürücüdən də bərk acıqlanaraq daha uca səslə:

-Nə kart? Bu da təzə çıxdı? - deyər gözlərini bərəltirdi.

-Hə, indi belədir. - dedi sürücü. - Gediş haqları bu cür ödənilir.

Avtobusu səs-küy götürdü. Digər sənişinlər də qadına qoşulub etiraz etməyə başladılar.

-Niyə qoymursuz rahat yolumuzla gedək. Düşəndə iyirmi qəpiyimizi verəcəyik də.

-Ay xanım, axı onun ixtiyarı yoxdur qəpik götürməyə. - deyər bir sənişin də sürücünü müdafiə etdi.

Onun sözü qadını lap dəliyə döndərdi. Boğazını kişiyyə tərəf uzadaraq bağırırdı:

-Sən xalqı müdafiə etməlisən, sürücünü yox!

-Qanunlara riayət etmək lazımdır. - kişi təmkinini poz-

madan cavab verdi.

"Qanun" sözünü eşidən qadın elə bil cərəyan keçirdi. Başı qeyri-ixtiyari əsməyə başladı. Çənəsi əsə-əsə deyindi.

-Nə qanun? Qanun bircə mənə baxır?

-Gündə bir qanun çıxır hansına əməl edək? - Bunu isə başqa bir sənişin dedi.

Digər sənişinlər də söhbətə qarışdılar.

-Hansı tələb olunursa, ona əməl edin.

Aləm bir-birinə qarışdı. Hər kəs çığıra-çığıra öz fikrini söylədiyindən heç kimin dediyi aydın başa düşülmürdü. Əbəs yerə boğazlarını ağırdırdılar. Onları başa sala bilməyən sürücü bu dəfə hövsələsini basıb mülayim tərdə:

-Ay xanımlar, ay bəylər, adət eləyin buna, xahiş edirəm. - dedi. - indi qayda belədir, kartınızı vurun, rahat çıxıb gedək.

-Düşəndə verəcəyik pulumuzu. Həmişə necə, indi də elə. - deyər sənişinlər höcətlik edirdilər.

Kişi-qadın hərə bir söz dediyindən xor yaranmışdı. Heç kim sürücü ilə razılaşmırdı. Bu mənasız qışqırıqlardan bezən bir kişi ayağa durub sənişinləri sakitləşdirməyə çalışdı.

-Sakit olun, xahiş edirəm. Mən ödəyəcəm hamının əvəzinə. - deyib qabağa keçdi. Bir az hirsli, bir az da gərginliyi aradan qaldırmaq məqsədilə üzünə güclü təbəssüm verib öz kartını dalbadal ekrana toxundurdu və:

-Bax bu bir, bu iki, bu üç... - deyər saymağa başladı. Sonra camaata tərəf çöndü. - keçin, əyləşin, sakit çıxmaq gedək. - dedi.

Sürücü isə ona etiraz edərək:

-Yox, ay qardaş, bu məsələnin həlli deyil axı... Hər gün sən ödəməyəcəksən ki? Hər kəs özünə kart alsın. Bundan belə gediş haqları bu cür ödəniləcək.

-Bu yazıq neynəsin ey, düşməsüz üstünə. - deyər növ-

bəti dəfə sürücünü müdafiə etdilər. - Buna deyiblər bu cür işlə, bu da dedikləri kimi işləyir. Gedin sözünüzü nəqliyyat nazirliyinə deyin.

-Nə deyəcəklər, ay qardaş, nəqliyyat nazirliyinə? - Bayaqdan sakit oturub baş verənlərə tamaşa edən cavan oğlan dilləndi. - Deyəcəklər ki, niyə kart sisteminə keçmisiz? Sən kartını al da, səndən kim nə istəyir. Qərribə adamlarsız, ey vallah. Yeni bir şeyi qəbul edincə yenilik lap köhnəlik olur.

-Mənim kartdan-zaddan başım çıxmır, mən rayondan gəlmişəm, indi neynəyim, yolda qalıam?

Yaşlı kişinin sözlərinə cavanlar gülüşdülər. Bir nəfər isə buna acıqlandı.

-Nəyə gülürsünüz, ağsaqqal düz deyir də.

-Belə çaş-baş vəziyyətə ikinci dəfədir düşürəm. - deyə ağsaqqal sözünə davam etdi. - İlk dəfə sovet hökuməti dağılıb yerində müstəqil dövlət qurulanda da belə məəttəl qalmışdım.

Adamlar yenə gülüşdülər. Cavanlardan biri:

-Ağsaqqal, sizi elə Sovet hökuməti çaş-baş salıb də... - dedi.

-Soveti niyə pisləyirsiniz ey, o vaxtlar...

Cavan oğlan səbirsizlik edib onun sözünü kəsdi.

-Hə, ağsaqqal, o vaxtlar necə olduğunu babam hər gün danışır. "Bizim zaman sizin zamandan daha gözəl idi, hamı bərabər yaşayırdı və s. və ilaxır". Bildiyiniz bircə budur. Yaşlı yemisinizsə məsələ həll olunub demək. İtirdiyiniz vecinizə də deyil.

-İndi cavanlarda böyüyə hörmət qalmayıb, ey vallah. - Kişilərdən biri təəssüflənərək başını yellədi. - İmkan vermədi kişi sözünü tamamlasın.

Onun sözünü eşidib oğlan arxaya tərəf çöndü və acıqlanan ağsaqqala sərt tonla:

-İndi mən hörmət göstərmək üçün durub ağsaqqalın mouzələrinə qulaq asmalıyam? - dedi.

-Get, bala, get mən mouzə demirəm. Canın sağ olsun, get. - deyə ağsaqqal daha dərinə getmədi. - Qınamıram səni.

-On-on beş nəfər sənişini bir araya gətirmək olmur, o da qala bu boyda xalq ola, sonra da prezidenti qınayırlar. - deyə sarısaç kök qadın yarızarafat yarığırçək dilləndi.

-Hamısı da bir kartın üzündən. - deyə qızlar gülüşdülər.

-Yox ey, məsələ kartda deyil. - deyə sürücü razılaşmadı. - öyrəşmişik hər şeyə narazılıq etməyə. Bütün günümü beləcə mübahisə ilə başa vururam.

-Evə gedəndə hirsini evdəkilərə tökürsənmi, qardaş? Vallah mən belə edirəm. Neynəyim, yoxsa sakitləşə bilmirəm.

Orta yaşlı bir kişinin yarızarafat, yarığırçək dediyi bu sözə gülən də oldu, narazılıq edən də.

Ən çox da qadınlar:

-Evdəkilər yazıq deyillər? - deyə kişini qınadılar. - Onların nə günahı var?

-Bu qədər adamlarla çənə döymək olar? Elə yaxşısı evdəkilərdir. - deyə bayaqki kişi yenə də eyni şüxluqla zarafat etdi.

-Ağsaqqal, bir gün sizi evə buraxmayacaqlar.

Baş-başa verərək bayaqdan öz aralarında danışib-gülən oğlanlardan biri bu dəfə kişinin zarafatına reaksiya verdi.

-Onsuz da başımı götürüb qaçmağa yer axtarıram, bala.

Görünür, adam zarafat etməyi xoşlayırdı. Yoxsa niyyəti bu cür olan adam məqsədini açıb-ağartmaz.

Növbəti dayanacaqda avtobusa bir nəfər əlil mindi. Bu dəfə cavan oğlanlardan biri irəli gəlib onun əvəzinə gediş haqqını ödəmək istədi. Lakin əlil ona etiraz etdi. Cibindən çətinliklə kartını çıxarıb gediş haqqını ödədi və heç kəsi narahat etməmək üçün çəkilib bir kənardə dayandı. Heç kəsin ona yer verməsinə də razı olmadı. Nə Bakıkartdan şikayət etdi, nə də görkəmindən. Ətrafındakı insanlara sakit-sakit tamaşa edirdi. Üzündə heç nədən inciklik duyulmurdu. Çöhrəsindəki kədərindən sanki təbəssüm görünmək üçün özünü irəli atırdı. Növbəti dayanacaqadək dinib- danışmadı.

O, avtobusa minəndən hamı susmuşdu. Elə bil bu dəqiqə hamı onu düşünürdü. Gizlicə boylanıb baxanlar da vardı. O isə üzərində hiss etdiyi baxışlardan qətiyyənlə narahatçılıq keçirmirdi. Kiminin ona yazığı gəlir, kimi də diksinib üzünü yana tutmuşdu. O, ya bu cür münasibətlərə alışmışdı, ya da özünü heç kəsdən əskik-artıq saymırdı. Çox sərbəst görünürdü. Ən əsası odur ki, başqalarının qəbul edə bilmədiyi çox şeyi o qəbul etmişdi.

Bu qədər sağlam adamların arasında təkçə onda pozitivlik duyulurdu. Üzündə elə bir ifadə vardı ki, sanki ətrafındakı hər kəsə minnətdar idi. Aqressiv olmağa böyük səbəbi olduğu halda, olduqca xoş təsir bağışlayırdı. O hər şeyi: özünü, tələb edilən qaydaları və həyatın amansızlığını olduğu kimi qəbul edirdi. Daxilən sərbəst olması ilə hamıdan yüksəkdə dururdu. Düşüb gedərkən heç kimin alışmadığı bir hərəkət də etdi.

-Salamat qalın. - deyib çətinliklə düşərək yoluna davam etdi.

Bu alqış sadəcə, xudahafizləşmək deyildi. O özünün ən çox ehtiyacı olduğu şeyi insanlara arzulayaraq gədirdi. İnsanlar onun arxasınca baxırdılar. Elə bu anlarda qarşı tərəfdən yola böyük bir avtobus çıxdı. Hamı boylanıb maraqla avtobusa tamaşa etməyə başladı. İndiyəcən belə bir avtobus görməmişdilər. Qərribədir, içəridə sürücü yox idi. Avtobus öz-özünə gəlirdi. Hələ bir dayanacaqda saxladı da. Qapılar da insanların təmasından taybatay açıldı. Hamı təəccüblə bir- birinə baxdı. Küçədəki adamlar da çaşmışdılar. Dayanacaqdakılar da elə bil minməyə cəsarət etmədilər. Bayaqdan kart sisteminə narazılıq edən sənişinləri yenə də bir sual düşündürürdü: "Görəsən, bəs bu qərribə avtobusun gediş haqqı necə ödənilir? Orda kartı olmayan, olub gediş haqqını ödəməyənlə kim nəzarət edir?"